

اثر انگیزش بر پایداری یادگیری

اشاره

تحقیقات نشان داده است که انگیزش فراگیرندگان بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی آنان تأثیر مثبت دارد. به دلیل اهمیت بالای این موضوع، بررسی آن نیز ضرورت پیدا می‌کند. بدیهی است، هنوز یکی از وظایف مدرسه این است که به شاگردان اطلاعات و معلومات منظم و مرتب بدهد، ولی وظیفه مهم‌تر این است که مدرسه باید به آن‌ها چگونه اندیشیدن و چگونه یاد گرفتن و چگونه زندگی کردن را، به عنوان یک شهروند در جامعه، بیاموزد. در این راستا، مدارس رسالت تربیت فراگیرندگان را بر عهده دارند. این امر به وسیله ایجاد محیطی است که از نظر فکری آنان را به چالش بکشد و به یادگیری با استاندارد بالاتر و ماندگارتری منجر شود (Deci & Ryan, 1992). از آنجا که تدارک محیط‌های مناسب برای دانش‌آموزان باعث افزایش انگیزش یادگیری آنان می‌شود، باید زمان زیادی را به منظور آموختن شیوه‌های آماده‌سازی محیط مناسب برای دانش‌آموزان صرف کنند. زیرا این عمل بسیار پیچیده است و تغییرات پی‌درپی ایجاد شوک می‌کند و مانع از ایجاد انگیزش می‌شود.

کلیدواژه‌ها: انگیزش، فراگیرندگان، تثبیت یادگیری

انگیزش درونی و بیرونی

کلمه انگیزش از دیدگاه نظریه پردازان معانی متفاوت دارد. اما همه روان‌شناسان در این نکته که انگیزه عاملی درونی است که رفتار شخص را بر می‌انگیزد، اشتراک دارند (براهنی، ۱۹۸۴). انگیزه و انگیزش غالباً به صورت مترادف به کار می‌روند، اما معنای انگیزه دقیق‌تر از انگیزش است، زیرا انگیزش تمایل یا گرایش به عمل

کردن است، در حالی که انگیزه نیاز یا خواست ویژه‌ای است که باعث انگیزش می‌شود (سیف، ۲۰۰۸).

خصوصیت برخی از افراد این است که نوعی انگیزه پیشرفت از خود نشان می‌دهند، حال آنکه برخی دیگر غالباً تحت تأثیر انگیزش منفی گریز از شکست قرار دارند. دسته اول «خواهان موفقیت» نام گرفته‌اند و گروه دوم را «گریزان از شکست» می‌گویند (اتکینسون، ۱۹۵۳). تلاش برای موفقیت یا انگیزه پیشرفت از خصوصیات دسته خواهان موفقیت است.

طبق نظریه اتکینسون (۱۹۵۳)، انگیزه مثبت پیشرفت، نیاز به پیشرفت نامیده می‌شود. اگر فرد با کمی تلاش بتواند بر مسئله خود غلبه کند، احساس لذت خواهد کرد و انگیزه پیشرفت گسترش خواهد یافت. در صورتی که نتواند بر مسئله یا معما غلبه کند، در او اثر منفی خواهد داشت و به کسب انگیزه گریز از شکست تمایل خواهد داشت. معلم دانش‌آموزی را انگیزه می‌داند که هم مایل است کارهای مورد نظر وی را انجام دهد و هم عملاً آن‌ها را انجام می‌دهد. بر همین منوال، معلم دانش‌آموزی را ناانگیزه می‌داند که مایل نیست کارهای مورد نظر وی را انجام دهد یا اینکه باید او را به انجام آن‌ها واداشت.

نکته دیگری که بر آن تأکید داریم این است که انگیزش در هر نگره تربیتی مفهومی ریشه‌ای دارد. نظریه‌پردازان و محققان انگیزش انسانی به دو نوع کلی از انگیزش، یعنی انگیزش درونی و انگیزش بیرونی اشاره کرده‌اند (Deci & Ryan, 1992). انگیزش بیرونی زمانی وجود دارد که افراد به وسیله پیامدی خارجی و یا پیامی

**در محیط‌های
تحصیلی، انگیزش
درونی با تغییر
موقعیت‌ها از یک
روز به روز دیگر،
حتی دقیقه به
دقیقه، ادراکات
شایستگی خود
دانش‌آموزان،
تغییر خواهد کرد**

را تعریف کنند، تصمیم بگیرند و پیشرفت خود را ارزیابی کنند. (Leidner & Jarvenpaa, 1995) درست است که معلم به هیچ‌وجه بر فرایندهای انگیزشی کلاس درس کنترل همه‌جانبه ندارد، ولی هدایت و کنترل انگیزه‌های فراگیرنده در کلاس، در شکل‌گیری شخصیت او اثر می‌گذارد. تمام برنامه‌های درسی که برای آن‌ها فعالیت‌های حوزه عاطفی در نظر گرفته شده‌اند، هدف‌های انگیزشی دارند. به عنوان وسیله، انگیزش مانند آمادگی ذهنی یا رفتارهای ورودی، پیش‌نیاز یادگیری به حساب می‌آید و تأثیر آن بر یادگیری کاملاً آشکار است (سیف، ۱۳۸۵). با مروری بر تحقیقات انجام شده در مورد انگیزش در آموزش و پرورش، به آسانی می‌توان به اهمیت انگیزش و نقش آن در تثبیت یادگیری پی برد. (Deci & Ryan, 1992)

انگیزش یکی از آن دسته عناصر یادگیری و آموزش اثربخش است که اندازه‌گیری آن بسیار دشوار است. به زبان ساده، چیزی است که شما را به پیش رفتن وامی‌دارد، در حال پیش رفتن نگره می‌دارد و تعیین می‌کند به کجا سعی دارید بروید (سیدمحمدی، ۱۳۸۵). در تعلیم و تربیت بحث انگیزش غالباً به آماده ساختن دانش‌آموز و فعال نگه داشتن او در طول یادگیری اشاره دارد (رضانی، ۱۳۸۴).

که از لحاظ کارکردی به فعالیتی مربوط است که افراد درگیر آن می‌شوند، برانگیخته می‌شوند. دانش‌آموزانی که در فعالیت‌های مطلوب خود فعالانه درگیر می‌شوند، برانگیخته شده‌اند، ولی این سخت‌کوشی، با ماهیت خود تکلیف ارتباطی ندارد. آنان به این خاطر سخت‌کوش هستند که تکلیف را وسیله‌ای برای رسیدن به اهداف مطلوب دیگری در نظر می‌گیرند.

در مقابل انگیزش بیرونی، انگیزش درونی وجود دارد، بدین معنی که شخص برای انجام موفقیت‌آمیز تکلیف خود تمایل درونی دارد؛ خواه برای آن ارزش بیرونی وجود داشته باشد یا نداشته باشد. اگر چه هر دو جهت‌گیری، یعنی انگیزش‌های درونی و بیرونی، در اکثر کلاس‌ها وجود دارند، ولی شیوه‌های عملی مدارس و سیستم کلاس‌های ما طوری طرح‌ریزی می‌شود که جهت‌گیری انگیزش بیرونی را به صورت افراطی سرعت می‌بخشد.

باید به خاطر داشت، در محیط‌های تحصیلی، انگیزش درونی با تغییر موقعیت‌ها از یک روز به روز دیگر، حتی دقیقه به دقیقه، ادراکات شایستگی خود دانش‌آموزان، تغییر خواهد کرد. انگیزش درونی به‌طور عمده تابعی از احساس کنترل است. معلمانی که به فکر افزایش انگیزش درونی دانش‌آموزان هستند، باید بیاموزند که برای کنترل محیط‌های یادگیری خود، چگونه برای دانش‌آموزان فرصت‌های واقعی ایجاد کنند. به هر حال، آنان باید فرصت‌های کنترل را افزایش دهند. متأسفانه استفاده ناشیانه و ناآگاهانه از روش‌های ایجاد انگیزش درونی و بیرونی می‌تواند مشکلات انگیزشی غیر منتظره‌ای به وجود آورد. بروز مشکل عمده بدین علت است که بین جهت‌گیری‌های انگیزش بیرونی و انگیزش درونی رابطه مثبت وجود ندارد. یعنی نمی‌توان با افزایش انگیزش بیرونی باعث افزایش علاقه درونی دانش‌آموز در یک تکلیف شد تا جایی که سطح انگیزش تحصیلی او به بالاترین حد خود برسد. اگر به افرادی که برای انجام فعالیت‌های خاصی انگیزش درونی دارند پاداش داده شود، در آینده سطح انگیزش درونی آن‌ها در آن فعالیت‌ها کاهش خواهد یافت. (Deci & Ryan, 1992)

حال این سؤال مطرح است که با فناوری‌های قرن ۲۱ انجام این مأموریت چگونه امکان‌پذیر است؟! مدارس با تغییرات ساختاری پارامترهای آموزش سنتی روبه‌رو هستند. بدیهی است، اگر تکنولوژی نیز به عنوان ابزاری برای حمایت از فراگیرندگان در اجرای فعالیت‌ها مورد استفاده قرار گیرد، فراگیرندگان را در جایگاهی قرار می‌دهد که بتوانند اهداف خود

تدریس استفاده کرد. نه تنها ارزیابی چگونگی یادگیری فراگیرندگان مشکل است، بلکه ارزیابی سازگاری آنان با محیط‌های یادگیری نیز یکی دیگر از مشکلات است. سنجش انگیزش فراگیرندگان برای بررسی موفقیت و پیشرفت تحصیلی و میزان تأثیر آن بر تثبیت یادگیری و نظارت بر پیشرفت در سایر زمینه‌ها مؤثر است. (Vastennkiste, Simons, Lens, Sheldon & Deci, 2004)

۲. یادگیری تلفیقی

یادگیری تلفیقی ترکیبی منحصر به فرد از عناصر محیط‌های یادگیری است که در آن بخشی از فعالیت‌های یادگیری به سمت فعالیت‌های مبتنی بر رایانه سوق داده می‌شود. در واقع، یادگیری تلفیقی شیوه انتقال ترکیبی است که بیش از یک روش را برای انتقال اطلاعات به کار می‌گیرد (Garrison & Kanuk, 2004). این تکنولوژی زمانی مؤثر است که مدرسان آن را به‌طور مناسب و مؤثر با مفاهیم و روش‌شناسی مواد درسی ترکیب کنند. مریدان باید از طریق ایجاد چارچوب آموزشی که علاقه، انگیزش و هیجان فراگیرندگان را تقویت و تحریک می‌کند، به این مهم دست یابند. این چارچوب‌ها می‌تواند به عنوان یک پورتال خدماتی برای تعمیق یادگیری، در جایی که فراگیرنده می‌خواهد بیشتر از برنامه درسی مدون بدانند، به کار رود (Vaughan, 2007).

۳. یادگیری مشارکتی و گروهی

بدون شک، مشارکت و تعامل عناصر مهم محیط آموزشی هستند (Jonassen, Peel & Wilson, 1999). پیشرفت‌های اخیر در زمینه تکنولوژی ارتباطات و تکنولوژی آموزشی می‌تواند فرایند یادگیری مشارکتی را برای فراگیرندگان از طریق افزودن ساختاری برای تجربیات گروهی آنان و ارائه ابزاری برای حمایت از فعالیت‌های یادگیری تسهیل کند (Hiltz, 1990; Warschaver, 1997). وقتی فراگیرندگان به‌طور مشارکتی با گروه کار می‌کنند، قادرند اطلاعات جدید را جذب و فرآیند حل مسئله را به کار گیرند. این ویژگی نه تنها تلاش شخصی فراگیرندگان را به دنبال دارد، بلکه همکاری گروهی را برای به اشتراک گذاشتن آنچه فهمیده‌اند و دستیابی به اهداف مدنظر قرار می‌دهد (Boswort & Hamilton, 1994).

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتیجه کلی از این پژوهش این است که یادگیری با کیفیت بالا، مستلزم داشتن انگیزه درونی است و ایجاد این انگیزه، در سطح کلان، وظیفه نظام آموزشی کشور و در سطح خرد، وظیفه مدرسه و معلمان

در مدل طراحی انگیزشی جان کلر (۱۹۸۳) نیز تأکید بر انگیزش در آموزش است. در مدل کلر، علاقه، ارتباط، انتظار و رضایت از اجزای مهم یادگیری هستند و در آن انگیزش در مرکز الگو قرار گرفته و سایر پارامترها را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. انگیزش یادگیری به اشتیاق فراگیرنده برای یادگیری مفهوم از یک برنامه آموزشی گفته می‌شود و در واقع یک پیش‌بینی کننده قوی از نتایج درس‌هاست و از شخص و شرایط محیطی تأثیر می‌پذیرد (Noe, 1986).

عوامل ایجاد انگیزش در فراگیرندگان

ایجاد انگیزش و درگیر کردن دانش‌آموزان از راه‌های متعددی صورت می‌گیرد که می‌توان با به‌کارگیری هر یک از این روش‌ها در موقعیت و شرایط مناسب به این هدف نائل شد. بهترین راه بهبود شرایط یادگیری، افزایش سطح کیفی روش‌های آموزشی است. لازم به ذکر است، گاه ایجاد انگیزش در دانش‌آموزان مستلزم ترکیب دو روش با هم است.

۱. الگوهای مناسب تدریس

الگوی مناسب تدریس امکان تسهیل یادگیری و ایجاد انگیزش را در فراگیرندگان فراهم می‌کند. در این الگوها:

۱. یادگیری معتبر و معنی‌دار خواهد بود.
۲. ساختن دانش اتفاق می‌افتد.
۳. از مشارکت و گفت‌وگو میان فراگیرندگان و معلمان حمایت می‌شود.
۴. انگیزه و علاقه درونی فراگیرنده به‌طور معنی‌داری افزایش می‌یابد.

البته مشکل اصلی اینجاست که ما نمی‌دانیم برای دستیابی به یادگیری فعال، مهارت حل مسئله و مشارکت میان فراگیرندگان، چگونه باید از الگوهای

سنجش انگیزش فراگیرندگان برای بررسی موفقیت و پیشرفت تحصیلی و میزان تأثیر آن بر تثبیت یادگیری و نظارت بر پیشرفت در سایر زمینه‌ها مؤثر است

با مجله‌های رشد آشنا شوید

مجله‌های دانش‌آموزی
به صورت ماهانه و نه شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود.

رشد کودک
برای دانش‌آموزان پیش‌دبستانی و پایه اول دوره آموزش ابتدایی

رشد نوجوان
برای دانش‌آموزان پایه‌های دوم و سوم دوره آموزش ابتدایی

رشد دانش‌آموز
برای دانش‌آموزان پایه‌های چهارم، پنجم و ششم دوره آموزش ابتدایی

مجله‌های دانش‌آموزی
به صورت ماهانه و نه شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود.

رشد نوجوان
برای دانش‌آموزان دوره آموزش متوسطه اول

رشد جوان
برای دانش‌آموزان دوره آموزش متوسطه اول

رشد جوان
برای دانش‌آموزان دوره آموزش متوسطه دوم

مجله‌های نزرگسال عمومی

به صورت ماهانه و هفت شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود.

رشد آموزش ابتدایی • رشد تک‌پویشی آموزش

• رشد نوجوان • رشد معلم

مجله‌های نزرگسال تخصصی:

به صورت فصل‌نامه و سه شماره در سال تحصیلی منتشر می‌شود.

- رشد آموزش قرآن و معارف اسلامی • رشد آموزش زبان و ادب فارسی
- رشد آموزش هنر • رشد آموزش مشاوره و مدرسه • رشد آموزش تربیت بدنی
- رشد آموزش علوم اجتماعی • رشد آموزش تاریخ • رشد آموزش جغرافیا
- رشد آموزش زبان‌های خارجی • رشد آموزش ریاضی • رشد آموزش فیزیک
- رشد آموزش شیمی • رشد آموزش زیست‌شناسی • رشد مدیریت مدرسه
- رشد آموزش فنی و حرفه‌ای و کار دانش • رشد آموزش پیش‌دبستانی

مجله‌های رشد عمومی و تخصصی برای معلمان، مدیران، مربیان، مشاوران و کارکنان اجرایی مدارس، دانش‌جویان دانشگاه فرهنگیان و کارشناسان گروه‌های آموزشی و ... تهیه و منتشر می‌شود.

• شناسایی: تهران، خیابان ایرانشهر شمالی، ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش، پلاک ۳۶

• تلفن و شماره: ۰۲۱ - ۸۸۳ - ۱۳۷۸
• وبسایت: www.roshd.ir

است. بی‌شک ایجاد انگیزش در فراگیرندگان اصلی زیربنایی در فرایند آموزش همگانی است که می‌توان با به‌کارگیری روش‌هایی کارآمد به آن دست یافت. درس‌هایی که با استفاده از الگوهای مناسب تدریس آموزش داده می‌شوند، می‌توانند با کمتر کردن جنبه‌های منفی، شیوه‌های منفرد و همچنین با تقویت نقاط قوت فراگیرندگان، در آنان انگیزش ایجاد کنند و ضمن درگیر کردن آنان با درس مربوطه، آن‌ها را با محیطی مناسب‌تر برای تثبیت یادگیری روبه‌رو کنند که سبب افزایش خودکنترلی، خودهدایت‌گری و مسئولیت‌پذیری فراگیرندگان نسبت به یادگیری خودشان می‌شود. لذا پیشنهاد می‌شود، بر لزوم به‌کارگیری الگوهای مناسب تدریس در مدارس تأکید شود و این موضوع حتی در جلسات گروه‌های آموزشی نیز به عنوان موضوعی قابل بحث و کلیدی مطرح شود.

همچنین، رویکردهای تلفیقی در آموزش مبتنی بر رایانه، آموزش رودررو و آموزش مشارکتی، تأثیر بسیاری بر انگیزش فراگیرندگان داشته و در نهایت، تأثیر مثبتی بر تثبیت یادگیری دارد. اگر انگیزش در سطح عالی باشد، انتخاب‌های فراگیرنده را تحت تأثیر قرار می‌دهد، باعث درگیر شدن وی در امر یادگیری و نیز افزایش توجه او نیز می‌شود. علاوه بر این، تشویق دانش‌آموزان فعال از طرق مختلف و ایجاد جو رقابتی سالم میان دانش‌آموزان و ایجاد هیجان در روند یاددهی - یادگیری به‌طور مستقیم و آموزش نیروی انسانی نیز به شکل غیرمستقیم، بر ایجاد انگیزش تأثیر گذارند. بنابراین، پیشنهاد می‌شود مدیران محترم مدارس، ضمن در اختیار گذاشتن امکانات و آموزش‌های لازم برای دانش‌آموزان، معلمان را به استفاده از این رویکردها تشویق کنند. از

سوی دیگر، ایجاد انگیزش در دانش‌آموزان، در تدریس نیز تأثیر گذار است، زیرا شوق و انگیزه یادگیری در فراگیرندگان ناخوسته در تدریس معلم تأثیر می‌گذارد، بازدهی کاری او را بالا می‌برد، میل و علاقه او را فزونی می‌بخشد و باعث نشاط کاری و افزایش سطح کیفی تدریس نیز می‌شود. البته برای اثبات کامل این ادعا به انجام تحقیقات بیشتر در شرایط یادگیری تجربی نیاز است. امید است این مقاله انگیزش لازم را برای انجام پژوهش‌های آتی در این زمینه فراهم کرده باشد.

* منابع

۱. اتکینسون (۱۹۵۳). زمینه‌های روان‌شناسی، ترجمه محمدنقی براهنی، نشر چهره، تهران.
۲. براهنی، محمدنقی (۱۳۴۳). انگیزش و احساس، نشر چهره، تهران.
۳. بروس جویس و دیگران (۲۰۰۰). الگوهای تدریس، ترجمه محمدرضا بهرنگی، نشر رشد، تهران.
۴. بهرنگی، محمدرضا (۱۳۸۷). الگوهای تدریس، نشر کمال تربیت، تهران.
۵. رابرت‌تای، اسلاوین (۱۳۸۵). روان‌شناسی تربیتی، ترجمه حیعی سیدمحمدی، نشر روان، تهران.
۶. رضایی، خسرو (۱۳۸۵). روان‌شناسی تربیتی، نشر رشد، تهران.
۷. سیف، علی‌اکبر (۱۳۸۷). روان‌شناسی یادگیری، چاپ ششم، نشر دوران، تهران.
۸. سیف، علی‌اکبر (۱۳۸۵). روان‌شناسی پرورشی، نشر آگاه، تهران.
۹. فتحی‌آذر، اسکندر (۱۳۸۲). روش‌ها و فنون تدریس، انتشارات دانشگاه تبریز، تهران.
۱۰. یغما، عادل (۱۳۸۶). کاربرد روش‌ها و الگوهای تدریس، انتشارات سمت، تهران.
11. E.L.Deci.&R.M.Ryan(1992).The initiation and regulation of intrinsically motivated learning and achievement.In A.K.Boggiano&T.S.Pittman(Eds).Cambridge University Press.
12. D.E.Leidner&S.L.Jarvenpaa.S.L.(1995).The use of information technology to enhance management school education:A theoretical view. MIS Quarterly
13. K.A.Renninger(2000).Individual interest and its implications for understanding intrinsic motivation. New York:Academic Press.
14. M.Vansteenkiste.J.Simons.W.Lens.K.M.Sheldon.E.L.&Denci(2004).Motivating learning-performance and persistence:Journal of Personality and social Psychology
15. D.Jonassen.K.Peck.&B.Wilson.(1999).Learning with technology:Merrill Publishing.
16. J.M.Keller(2010).Motivational design for learning and Performance:the ARCS model approach.USA:Springer
17. D.R.Garrison.& H.Kanuka(2004).blended learning. The Internet and Higher Education
18. G.Novak.A.Garvin.W.Christian.&E.Patterson(1999).Just-n-time teaching:New York:Prentice Hall Series in Educational Innovation.
19. N.Vaughan(2007).Perspectives on Blended Learning in Higher Education.International Journal on E-Learning
20. K.Bosworth.& S.J.Hamilton(1994).Collaborative learning.San Francisco.Jossy Bass.
21. R.A.Noel(1986). Trainee attributes and attitudes.Academy of Management review.

بهترین راه بهبود
شرایط یادگیری،
افزایش سطح
کیفی روش‌های
آموزشی است